

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Kateřina Mikešová

**Tématika domorodého obyvatelstva v literatuře
conquisty**

The topic of indigenous people in the literature of conquest

Praha 2014

Vedoucí práce: Mgr. Dora Poláková, Ph.D.

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé práce Mgr. Doře Polákové, Ph.D. za cenné rady a pozitivní přístup. Poděkování také patří mé rodině za podporu při studiu a psaní práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 22. května 2014

.....

podpis studenta

Abstrakt

Práce se zabývá literaturou conquisty 15. a 16. století, v níž se zaměřuje především na tematiku domorodého obyvatelstva. Práce čerpá z děl šesti autorů, kterými jsou Kryštof Kolumbus, Hernán Cortés, Bernal Díaz del Castillo, Francisco López de Gómara, Bernardino de Sahagún a Bartolomé de las Casas. Hlavním cílem práce je porovnání názorů zmiňovaných autorů, nalezení společných rysů, ale také představení odlišností v názledu na domorodé obyvatelstvo Nového světa.

Klíčová slova

domorodý obyvatel, indián, spisovatel, dobyvatel, kolonizace

Abstract

This work looks into the literature of conquest of 15th and 16th century and focuses on the theme of indigenous population. The work is based on writings of six authors, which are Christopher Columbus, Hernán Cortés, Bernal Díaz del Castillo, Francisco López de Gómara, Bernardino de Sahagún and Bartolomé de las Casas. The main objective of this work is to compare the views of mentioned authors, to find common characteristics but also to introduce differences in the opinions on the indigenous populations of the New World.

Key words

indigenous inhabitant, Indian, writer, conqueror, colonization

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Historický kontext	7
2.1. Předkolumbovské civilizace	7
2.2. Situace na Iberském poloostrově.....	8
3. Kryštof Kolumbus.....	10
4. Hernán Cortés.....	16
5. Bernal Díaz del Castillo	21
6. Francisco López de Gómara.....	25
7. Bernardino de Sahagún.....	29
8. Bartolomé de las Casas.....	33
9. Porovnání názorů	36
10. Závěr	41
11. Resumé	43
12. Resumen	45
13. Seznam použité literatury	47

1. Úvod

Objevení Nového světa je jednou z nejdůležitějších kapitol naší historie. Nejen samotné objevení, ale i následné poznávání a seznamování se s kontinentem, který byl pro tehdejší svět velice pozoruhodný. S tímto objevem je neodmyslitelně spjata také období dobývání, kdy se utvářeli nejednotné názory na původní americké obyvatelstvo.

Tato bakalářská práce se zabývá několika autory literatury conquisty a jejich pohledem na domorodé obyvatelstvo. Zaměřuje se především na názory Kryštofa Kolumba, Hernána Cortése, Bernala Díaze del Castillo, Francisca Lópeze de Gómary, Bernardina de Sahagún a Bartolomého de las Casas. Cílem práce je srovnání názorů výše uvedených autorů na původní obyvatelstvo Nového světa.

Je pochopitelné, že smýšlení o domorodém obyvatelstvu Nového světa nebude v 15. a 16. století jednotné. Existuje mnoho faktorů, které těmto rozdílným pohledům napomáhají. Jedná se například o společenskou pozici, kterou daný autor zastává, ať už jde o vojáka nebo o kněze. Dále je tvorba ovlivněna například časovým odstupem, se kterým bylo dílo vytvořeno a neméně důležitý je také záměr vytvoření díla. Všechny tyto faktory značně ovlivňují smýšlení jednotlivých autorů o domorodém obyvatelstvu a právě tyto rozdílné pohledy se práce pokusí nastínit.

2. Historický kontext

2.1. Předkolumbovské civilizace

Americký kontinent byl osídlen již dávno předtím než byl Evropany objeven. Vyspělé kultury jsou doloženy na několika územích. Zejména na mexické náhorní plošině, na poloostrově Yucatán a ve středních Andách. Všechny tyto kultury mají několik společných znaků, mezi které patří zemědělství, husté zalidnění, zakládání měst, stavby monumentálních chrámů a především neznalost kola. Je proto velice zajímavé, že tyto kultury dokázaly vybudovat tak rozsáhlé stavby i bez použití kola.

K nejvyspělejší americkým civilizacím patřili Mayové, kteří žili na poloostrově Yucatán, na jihovýchodě Mexika, v Guatemale a částečně také na Salvadoru a Hondurasu. Mayové měli vlastní písmo, které se doposud nepodařilo rozluštit. Z bohaté mayské literatury zbyly po španělské conquistě pouze tři kodexy, které jsou nyní uloženy v Drážďanech, Paříži a Madridu. Zajímavostí je, že mayská města existovala téměř vždy několik století a pak byla náhle opuštěna. Existují mnohé hypotézy, které se tímto jevem zabývají. Například morové epidemie, náboženské důvody, nedostatek vody nebo válečné zpusťování. V 11. století byla mayská civilizace dobyta Toltéky, nejednalo se však o nadvládu jednoho kmene, ale o vzájemnou spolupráci a doplňování. Ve 12. století došlo k občanské válce. V důsledku bojů se země rozpadla na menší celky a do takto roztržitého území přišli počátkem 16. století Španělé, kteří s sebou přinesli neštovice. Mayskou civilizaci podrobili Španělé až roku 1546.

Další významnou civilizací na mexické náhorní plošině byli již zmiňovaní Toltékové. Ti osídlili území údolí Anáhuaku a náhorní plošinu přibližně v 2. století př. n. l. Podobně jako Mayové se zabývali astrologií a kosmologií a používali kalendář. V druhé polovině 12. století, v době, kdy toltécká kultura upadala, se na jejich území přistěhoval malý kmen Aztéků. Postupně rozšířili svou moc a podmanili si území od Pacifiku až ke břehům Atlantského oceánu. Hlavním aztéckým sídlem bylo město Tenochtitlán a nejdůležitější složkou kultury bylo náboženství. Božstvu byly zasvěcovány chrámy a dokonce rituálně obětovávání zajatci převážně z jiných kmenů. Náboženské oběti se také stali jednou z příčin

pádu říše. Aztékové měli silně diferencovanou společnost s vlastními zákony a hierarchií. Aztékové se zabývali kromě jiných činností (zemědělství, stavitelství,...) také metalurgií, což velice zaujalo evropské dobyvatele. Civilizace byla dobyta roku 1521 Hernánem Cortésem.

Na území And se obyvatelstvo objevuje již před deseti tisíci lety. Až kolem roku 3000 př. n. l. se v Andách začíná rozvíjet zemědělství a první státy na tomto území známe již z prvního tisíciletí př. n. l. Kolem roku 500 př. n. l. se společnost začala diferencovat a postupně vznikaly nové kmeny. Mezi nimi například kultury Mochica a Nazca. Důležitou andskou civilizací byla kultura Tiahuanaco, která sídlila poblíž jezera Titicaca.

Jednou z posledních původních amerických kultur byla říše Inků. O vzniku kmene příliš nevíme, pravděpodobně kolem 12. a 13. století tvořila jejich civilizace 11 občin kolem Cuzca. Inkové se kromě zemědělství zabývali chovem lam a alpak. Až do třicátých let 15. století nepodnikali Inkové žádná tažení s cílem rozšířit svá území. V průběhu 15. století se říše rozšířila na území dnešního Peru, Ekvádoru a Bolívie. V 16. století vypukl v říši boj o moc mezi dvěma nevlastními bratry a s ním i občanská válka. Do této situace přijíždí španělští dobyvatelé v čele s Franciskem Pizarrem. Konečné dobytí říše Inků se uskutečnilo roku 1572.

2.2. Situace na Iberském poloostrově

Na Pyrenejském poloostrově stály proti sobě dvě civilizace. Arabsko-berberská a křesťanská. Ta arabsko-berberská se ovšem nikdy neusídlila v severní části poloostrova. Začátkem 13. století se z malých křesťanských státek začala formovat velká střediska a tak se Iberských poloostrov skládal rovnou z pěti států: islámská Granada, Navarra, Portugalsko, království Kastilsko-leonské a Aragonsko-valencijské. Křesťané neustálými boji tlačili Maury na jih. V 15. století vládl v Kastilii Jindřich IV., jehož nástupnicí se měla stát jeho sestra Isabela (legitimita jeho dcery Juany byla totiž popírána). Roku 1469 se Isabela

prováděla za aragonského krále Ferdinanda. Tím se Iberský poloostrov sjednotil a za této situace započala reconquista (znovudobývání ztraceného území).¹

V 15. století vládl v zemích Evropy podnikatelský duch. Tehdejší společnost byla neklidná a každý se snažil dostat se na společenském žebříčku o kousek výš. Pohybujeme se v době renesance, která je sama o sobě dobou poznání. Také byla snaha zajistit dostatek potravin. Důležitou součástí tehdejšího jídelníčku bylo maso, pro jehož úpravu bylo nutné používat koření. To se získávalo obchodem s Orientem. Tato obchodní cesta byla ovšem ohrožována Turky a proto byla snaha najít nové cesty a kontakty. Této skutečnosti ještě přispěl fakt, že se Evropa potýkala s nedostatkem platidel, která se vyráběla z kovů. Všechny tyto okolnosti podněcovaly tehdejší svět k zámořským výpravám. Portugalci ovládli africké pobřeží, ale veškeré poznatky z jejich cest byly přísně utajovány. Úspěchy afrických výprav odsunuly do pozadí výpravy směrem na západ, až do roku 1483, kdy Janovan Kryštof Kolumbus předložil obchodní návrh portugalské koruně, která ho ovšem odmítla financovat. Stejně tak byl Kolumbus odmítnut u katolických králů Ferdinanda Aragonského a Isabely Kastilské. Až po kapitulaci granadského emirátu v roce 1492 dostal Kolumbus oprávnění a finance pro cestu. A tak 3. srpna 1492 započal Kryštof Kolumbus a jeho posádka novou epochu naší historie.²

¹Tato pasáž vychází z: POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1979, s. 31-60.

²Tato pasáž vychází z: KUNC, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Dobytí a osvobození Latinské Ameriky*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 9-11

3. Kryštof Kolumbus

Kryštof Kolumbus se narodil koncem října 1451 v Janově. O jeho mládí toho příliš nevíme, jen to, že pocházel z chudé rodiny a byl členem janovského tkalcovského cechu. Nevíme ani, zda navštěvoval nějakou školu nebo zda byl samouk. Kolumbus četl alespoň ve čtyřech jazycích (italsky, španělsky, portugalsky, latinsky). Především není jisté, jak se z Kolumba stal mořeplavec. Pravděpodobně se účastnil janovských obchodních výprav, které probíhaly v letech 1474 – 1475. Takto se zřejmě dostal Kryštof Kolumbus do Portugalska, kde se usadil. Roku 1479 se oženil s Felipou Monhiz Perestrellovou a o rok později se jim narodil nejstarší syn Diego, který v dospělosti zdědil titul admirála a stal se místokrálem Indií. Kolumbus nějakou dobu žil na ostrově Porto Santo, který byl místem častých návštěv portugalských mořeplavců. To ho možná podnítilo k uskutečnění vlastní výpravy. Jak už jsem zmiňovala, v Portugalsku byl Kolumbův projekt zamítnut, a proto se rozhodl odejít do Kastilie, kde byl jeho plán po předchozích neúspěších schválen roku 1492.³

Vůbec první zmínkou o objevení nových zemí je *List Santangelovi a Sánchezovi*, jehož originál není znám. Existuje pouze několik opisů, které jsou uloženy v knihovnách po celém světě. Neznámý je i adresát listu. Mohl být adresován buď Luisovi de Santangel, který byl písařem dvorské kanceláře a byl Kolumbovým velkým pomocníkem při schválení jeho projektu. Druhým možným adresátem mohl být Gabriel Sánchez, pokladník aragonské koruny, který pomáhal Kolumbovi s organizováním jeho první výpravy. Existuje i možnost, že adresáty listu byli oba již zmiňovaní. Ani Kolumbovo autorství není jisté, protože list je psán v kastilštině a sám Kolumbus kastilsky dobře neuměl. Je proto možné, že list je úpravou textu napsaného Kolumbem. Nicméně se i tak listina považuje za nejstarší dokument zmiňující objevení Nového světa a ve své době vyvolal velký zájem o zámořské plavby.⁴

Hned v úvodu listu se Kolumbus zmiňuje o původním obyvatelstvu, s nímž se setkal. Píše, že s některými navázal kontakt a vzal je na loď. Ti mu později byli

³Vychází z: MAGIDOVÍČ, Iosif Petrovič. *Kolumbus a jeho objevy* in KOLUMBUS, Kryštof. *Cesty Kryštofa Kolumba*. Překlad Jiří Damborský. Praha: Orbis, 1958, s. 14 - 24

⁴Vychází z: SVET, J. M. *Komentáře k „Listu Santangelovi a Sánchezovi“* in KOLUMBUS, Kryštof. *Cesty Kryštofa Kolumba*. Překlad Jiří Damborský. Praha: Orbis, 1958, s. 80 - 82

nápomocni při prozkoumávání nově objeveného území. Indiány objevil již na vůbec prvním ostrově, který při jeho cestě spatřil a to na San Salvadoru (jak ho sám nazval). V listu dokonce hovoří o názvech, jakými pojmenovávají území sami indiáni (například ostrov Guanahaní). O domorodcích také říká, že byli bázlíví a kontaktu se vyhýbali:

„Y como no fallé así villas y lugares en la costa de la mar, salvo pequeñas poblaciones, con la gente de las cuales no podía haver fabla, porque luego fuían todos, andava yo adelante por el dicho camino, pensando de no errar grandes ciudades o villas.“⁵

Původní obyvatelstvo ho zaujalo natolik, že mu věnuje značnou část listu, ve kterém informuje o nově objeveném světě. Hlavní dojem, který máme při čtení zprávy je, že indiáni byli neobyčejně mírumilovní a přátelští. Kolumbus je líčí jako obyvatele onoho ráje, který známe z Bible. Jako lidi nahé, beze zbraní, ale velmi bázlíví. Vypráví, jak se indiáni bojí jeho a posádky a vždy prchají, jak Kolumbus sám píše, tak, že ani otec na vlastního syna nečekal.⁶

Když ovšem indiáni překonají první strach z neznámých návštěvníků, dokážou být velice štědrí a pohostinní. Autor textu také zdůrazňuje, že indiáni nevyznávají žádnou sektu ani se neklaní žádným božstvím, nýbrž za hybatele považují nebe. Domnívali se, že Kolumbus a jeho loď pocházejí z nebe a proto k nim indiáni byli velmi štědrí a nabízeli jim různé předměty, ať už cenné nebo bezvýznamné.

I přesto, že se nezdá, že by Kolumbus považoval indiány za úplné divochy, on a jeho muži se cítili indiánům nadřazení. To vyplývá ze stylu, jakým s původním obyvatelstvem zacházeli. Například Kolumbus píše:

„Y luego que legé a las Indias, en la primera isla que hallé, tomé per forza algunos d'ellos para que dependiesen y me diesen noticia de lo que avía en aquellas partes, e así fue que luego entendieron y nos a ellos cuando por lenqua o señas; y éstos han aprevehado mucho.“⁷

To znamená, že ač si Španělé byli vědomi toho, že jsou to bytosti bystré a důmyslné (jak sám Kolumbus píše), domnívali se, že s nimi mohou zacházet, jak

⁵ COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. Madrid: Alianza Editorial, 1992, s. 140

⁶ KOLUMBUS, Kryštof. *Cesty Kryštofa Kolumba*. Přelklad Oldřich a Jiřina Běličovi. Praha: Orbis, 1958, s. 74

⁷ COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. Madrid: Alianza Editorial, 1992, s. 142-143

se jim zachce a že jsou si tedy obě tyto rasy nerovné. To vyplývá už z prvních zpráv o původních obyvatelích kontinentu.

I když si toto o původním obyvatelstvu mysleli, zajímali se o ně. Zásadní dojem, který nám Kolumbus předává, je údiv. Je udivený nejen z přírody, ale i z indiánů. Překvapuje ho, jak jsou ochotní a štědrí. Autor se také zmiňuje o tom, že mluví stejným jazykem a tudíž si navzájem rozumí. Ovšem v tomto tématu si často protiřečí, když píše, že mluví jinými jazyky. Je proto možné, že Španělé nejprve nedokázali rozpoznat jednotlivé jazyky kmenů a proto je považovali za totožné.

Kolumbus předpokládal, že se španělské království rozhodne indiány obrátit na křesťanskou víru. Což je další důvod k tomu, abychom se domnívali, že Španělé ihned považovali objevené území za vlastní a nárokovali si právo jak na zemi, tak i na její obyvatele. Navíc si dobyvatelé museli být vědomi toho, že objevili vyspělou kulturu, která by jim mohla přinést prospěch. Například Kolumbus si všímá jejich umění ve výrobě kanoí:

„Ellos tienen en todas las islas muy muchas canoas a manera de fustes de remo, d'ellas maiores, d'ellas menores, y algunas y muchas son mayores que huna fusta de diez e ocho bancos. No son tan anchas, porque son de hun solo madero, mas huna fusta no terná con ellas al remo, porque van que no es cosa de creer.“⁸

Indiáni byli také prospěšní svou znalostí terénu a tak mohli Španělům poskytnout celkem přesné informace o okolní krajině. O tom ovšem pochybuje Luis J. Ramos Gómez, který ve své knize *Cristóbal Colón y los Indios Taínos* vysvětluje, proč byly informace od indiánů mnohdy nepodstatné. První důvod, který Ramos Gómez uvádí je to, že informace a data, které Kolumbus dostal od indiánů, si přetvořil podle své představy. Druhým důvodem je, že sami indiáni podávali takové informace, jaké chtěli Španělé slyšet, protože to bylo pro ně výhodné.⁹

Kolumbus také informuje o sociálním rozřazení mužů a žen ve společnosti. Podle mého názoru ale jde spíš o informaci než o obdiv.

Autor také píše o lidských nestvůrách, o kterých na ostrovech slyšel, ale nepotkal je. Mluví pouze o obyvatelích ostrova Caribe. Ti se od ostatních liší konzumací

⁸COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. Madrid: Alianza Editorial, 1992, s. 143

⁹To můžeme nalézt v: RAMOS GÓMEZ, Luis Javier. *Cristóbal Colón y los indios taínos (de octubre de 1492 a diciembre de 1494)*. Valladolid: Seminario Americanista de la Universidad de Valladolid, 1993, s. 10

lidského masa, jsou ozbrojení a loupi na okolních ostrovech. Dokonce se Kolumbus pozastavuje nad tím, že indiáni z onoho ostrova mají dlouhé vlasy jako ženy. Ženy si berou z ostrova Matinino. Ty se nezabývají ženskými pracemi, ale mají také luky a prý se chrání měděnými plátky. V této souvislosti Kolumbus píše o hojnosti mědi, kterou ten ostrov oplývá. Ostatně to, co Španělé na nové zemi opravdu hledají je bohatství. Především zlato a drahé kovy. A toto téma bude dále v literatuře hojně zastoupené.

Dále se v textu objevují i slova o zabírání země, tedy o conquistě. Kolumbus totiž informuje španělské panovníky o podobách nového území, kterému bude Španělsko plně vládnout. S tím souvisí i domorodé obyvatelstvo, které je součástí té země. Kryštof Kolumbus v listu uvádí, že vzal v držení osadu a pojmenoval ji Navidad. Dále uvádí, že tam nechal postavit tvrz a v ní zanechal několik svých mužů se zbraněmi. Sice píše, že král té země k němu chová přátelství, ale v zápětí odhaluje své obavy:

„E haunque le mudase la voluntad de hofferender esta gente, él ni los suios no saben qué sean armas, y andan desnudos como ya he dicho. Son los más temerosos que ay en el mundo, así que solamente la gente que allá queda es para destruir aquella tierra, y es isla sin peligro de sus personas sabiéndose regir.“¹⁰

Můžeme tedy chápat, že ač zde byl obdiv a možná i částečně respekt k původnímu obyvatelstvu, Španělé již od začátku počítali se zabráním území jakoukoli cestou a už deníky Kryštofa Kolumba předznamenávají události, ke kterým v Latinské Americe došlo.

Podle mého názoru existují dva pohledy, které Kolumbus na indiány uplatňuje. První pohled je vidí pozitivně, jako lidi, kteří mají vlastní způsob života, i když odlišný od toho evropského. V tomto vidění jsou indiáni Kolumbem idealizováni, což může mít ovšem také dva důvody. Buď to autor činí pro svůj prospěch, aby byl uznáván španělskými králi nebo je tak doopravdy vidí. To z jeho vyprávění není jasné. Zmiňuje se o nich jako o lidech sličných, hezké postavy a obdivuje jejich umění v oblasti námořních plaveb. Možná, že na jednu stranu obdivuje i jejich mírumilovnost.

¹⁰ COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. Madrid: Alianza Editorial, 1992, s. 144

Ovšem druhý pohled je úplně rozdílný a vidí indiány spíše jako podřadnou rasu, které mohou Španělé okamžitě vládnout. O tom svědčí hned několik zpráv či faktů, které autor uvádí. Zaprvé, Kolumbova výprava se země okamžitě ujímá, jako by jim patřila a indiány berou jako „přidanou hodnotu“ nebo možná přítěž. V denících se o původním obyvatelstvu píše jako lidech, kteří budou dobrými služebníky (*servidores*). To potvrzuje moje úvahu, kterou jsem uvedla výše, že jsou indiáni viděni jako rasa automaticky podřízena Španělům. Kryštof Kolumbus o indiánech píše jako o předmětech:

„[...] como verán Vuestras Altezas de siete que yo hize tomar para le llevar y deprender nuestra fabla y bolvellos [...]“¹¹

Španělská výprava působí na ostrově jako vykořisťovatel od samého začátku. Kolumbus si je vědom, že nebude obtížné si indiány podrobit a také o tom informuje španělskou korunu:

„[...] Vuestras Altezas cuando mandaren puédenlos tomar para llevar a Castilla o tenellos en la misma isla captivos, porque con cincuenta hombres los ternán todos sojuzgados, y les harán hazer todo lo que quisieren.“¹²

Objevitelé vzali indiány na loď, aby je informovali, ale přitom jim stejně nevěřili. Kolumbus totiž píše, že vše co říkají je lest, aby mohli uprchnout.

To, že Španělé vidí některé indiánské vlastnosti jako pozitivní, píše i Luis J. Ramos Gómez ve své knize *Cristóbal Colón y los Indios Taínos*, která dokonce obsahuje kapitolu s názvem *Las „favorables“ características de los indígenas*. Tyto vlastnosti byly pro španělské dobyvatele považovány za „vhodné“ a utvrdili Španěly v tom, že nebude příliš složité novou zemi osídlit španělskou populací.

Luis J. Ramos Gómez zdůrazňuje několik z nejdůležitějších faktů, které kolonizování území zjednodušily. Nově příchozí obyvatelé byli indiány přijati celkem s důvěrou. Ačkoli zde byla určitá nejistota a strach, nejednalo se o nijak výrazný odpor.

Dalším bodem, který byl podle Ramose Goméze pro Španěly příznivý, bylo, že indiáni nebyli dobře ozbrojeni, někteří dokonce ani zbraně neznali.

¹¹COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. Madrid: Alianza Editorial, 1992, s. 33

¹² COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. Madrid: Alianza Editorial, 1992, s. 33

V knize *Cristóbal Colón y los Indios Taínos* autor také polemizuje o tom, že podle Kolumba indiáni nevyznávali žádné náboženství. Ačkoliv Kolumbus takto informuje španělské panovníky, musel dobře vědět, že tomu tak není. Sám Kolumbus u původního obyvatelstva pozoruje známky toho, že musí být nějaká víra, kterou vyznávají. V jedné osadě 29. října například objevil sošky ženských postav a masky, o kterých napsal:

„No sé si esto tienen por hermosura o adoran en ellas.“¹³

Z toho přinejmenším vyplývá, že si Kolumbus nebyl jistý, zda mají nějaké náboženství či ne.

Dalším pozitivním faktorem bylo smýšlení indiánů o Španělech. Ti se domnívali, že přicházejí z nebe. Tato myšlenka zřejmě vznikla na ostrově San Salvador a rozšířila se do okolních území díky indiánům, které vezl Kolumbus s sebou na lodích.

„Z uvedeného vyplývá, že nebeský původ Španělů se stal součástí interpretace příchodu objevitelů, který uklidňoval místní domorodce.“¹⁴

¹³ COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. Madrid: Alianza Editorial, 1992, s. 47

¹⁴ RAMOS GÓMEZ, Luis Javier. *Cristóbal Colón y los indios taínos (de octubre de 1492 a diciembre de 1494)*. Valladolid: Seminario Americanista de la Universidad de Valladolid, 1993, s. 113. Pozn.: všude, kde není uvedeno jinak, se jedná o vlastní překlad

4. Hernán Cortés

Hernán Cortés se narodil roku 1485 v Medellínu v provincii Badajoz a zemřel 2. prosince 1547 v městečku Castilleja de la Cuesta poblíž Sevilly. Studoval na univerzitě v Salamance, ale po dvou letech studia opustil navzdory svým rodičům. Roku 1504 se na lodi Alonso Quintero dostal do Indií, roku 1511 se zúčastnil dobývání Kuby pod vedením Diega Velázqueze. Roku 1518 byl Cortés pověřen výpravou na Yucatán, ovšem Velázquez ho podezříval ze zrady. Nicméně roku 1519 Hernán Cortés dobývá Mexiko. V květnu roku 1528 byl nucen vrátit se do Španělska, kde mu byl udělen titul markýze del Valle Oajaca. Poté Cortés ještě podnikl několik výprav za oceán, například objevil Kalifornský poloostrov. Zemřel roku 1547 ve Španělsku.

Nejdůležitějším pramenem pro pozorování jeho vztahů k indiánům a také ke studiu širších souvislostí jsou dopisy psané samotným Cortésem, *Cartas de relación*. Cortés je psal v letech 1519-1526. První dopis napsal v červnu nebo v červenci roku 1519 a jedná se o zdůvodnění sporu s guvernérem Kuby Diegem Velásquezem. Originál tohoto dopisu se nezachoval, a proto je nahrazován listem obecní rady města Veracruz, které Cortés založil. Dokument je adresován královně Doně Juaně a císaři Karlovi V.¹⁵

Druhý dopis je stejně jako ty další spíše soukromými výpověďmi o postupu při dobývání Tenochtitlánu.

Cortés si chce, stejně jako většina dobyvatelů, podrobit indiány za každou cenu. Vlastně se ani nezamýšlí (alespoň v jeho dopisech ne) nad možností, že by Španělsko nemělo právo na obsazení území. Z jeho textů je patrné, že hlavním zájmem jeho cesty je dobytí území a nalezení nových zdrojů bohatství. O Cortésových záměrech píše také Rubén Medina ve svém článku *Masculinidad, imperio y modernidad en Cartas de relación de Hernán Cortés*:

¹⁵Vychází z: KAŠPAR, Oldřich. *Hernán Cortés a dobytí Tenochtitlánu* in CORTÉS, Hernán. *Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu*. Překlad Oldřich Kašpar, Eva Máňková. Praha: Argo, 2000, s. 9-24

„Cortés se dožaduje oprávnění jako člen expedice a dobyvatel, aby se vymanil z područí Diega Velásqueze a také chce nabídnout Karlovi V. „pravdivou zprávu“ o objevených zemích a jejich bohatství.“¹⁶

Nicméně i o původním obyvatelstvu se hojně rozepisuje. Například obyvatele provincie Cempoal popisuje jako mírumilovné a věrné poddané. Samozřejmě poddané španělského krále. Toto označení je častým prvkem Cortésových informací, které sděluje v dopisech. Dokonce Cortés píše, že se indiáni dobrovolně chtěli stát služebníky španělského krále. Jestli to byla pravda nebo jestli Cortés usiloval pouze o vlastní prospěch, se jen těžko dozvíme. O věrohodnosti informací, které Cortés ve svých dopisech sděluje, pochybuje i John H. Elliot v knize *España y su mundo*, konkrétně v kapitole, kde hovoří o osobnosti Hernána Cortése, *El mundo mental de Hernán Cortés*:

„Je těžké vyhnout se dojmu, že Cortés používá veškerou svou představivost k tomu, aby namaloval císaři Karlovi V. vznešený obraz scény, která se možná nikdy neuskutečnila.“¹⁷

Podle Cortésových zápisů se vždy snažil s indiány se spřátelit, snažil se získat si jejich důvěru a dobývat jejich území spíše takticky, bez boje. Obecně byla taktika důležitým prvkem dobývání Aztécké říše. I přesto byli indiáni pod určitým nátlakem ze strany Španělů a z literatury vyplývá, že neměli jinou možnost, než se dobyvatelům poddat.

„Yo le torné a aquí a replicar y decir el gran poder y señorío de vuestra majestad, y otros muy machos y muy mayores señores que no Mutezuma eran vasallos de vuestras alteza, y aunque no lo tenían en pequeña merced, y que así lo había de ser Mutezuma y todos los naturales de estas tierras; y que así lo requería a él que lo fuese, porque siéndolo sería muy honrado y favorecido, y, por el contrario, no queriendo obedecer, sería punido.“¹⁸

Cortés nenahlížel na všechny indiány stejně. Ty domorodce, které už znal, považoval za přátele (asi ne úplně plnohodnotné, ale důvěřoval jim). Naopak ti neznámí v něm vzbuzovali nejistotu. Dokonce píše, že o jedněch má vyšší mínění

¹⁶ MEDINA, Rubén. *Masculinidad, imperio y modernidad en Cartas de relación de Hernán Cortés*, *Hispanic Review*, 2004, Vol. 72, No. 4, s. 471.

¹⁷ ELLIOTT, John H. *España y su mundo, 1500-1700*. Překlad Ángel Rivero Rodríguez a Xavier Gil Pujol, Madrid: Taurus, 2007, s. 63

¹⁸ CORTÉS, Hernán. *Cartas de relación: Tomo I*. Madrid: Espasa- Calpe, 1940, s.45

než o těch druhých. Navíc přátelství s indiány je pro španělskou výpravu velice výhodné. Nejen, že jim mohou poskytnout důležité informace o ostatních kmenech a o okolí, ale také od spřátelených kmenů nemuseli čekat napadení. Také píše o tom, jak ho indiáni dobře hostili. V důsledku toho nebylo pro Španěly příliš složité obstarat si zásoby.

Slovo boj je velice časté v literatuře psané dobyvatelem Hernánem Cortésem. Velice zajímavé je Cortésovo pojetí boje. Nejen, že bojování považuje za nutnost, protože chce podmanit celé území pro svého krále, ale dokonce považuje indiány za „nepřátele naší víry“. To znamená, že Španělé bojovali především za křesťanskou víru, alespoň podle toho, co tvrdí Cortés.

Hernán Cortés soustředí svou pozornost v dopisech především na dobývání Aztécké říše. V druhém dopise popisuje postup k této říši, její rozlohu, bohatství a okolní kmeny. Vládcem Aztéků byl v té době Montezuma II. (Cortés o něm píše jako o Mutezumovi), který sídlil ve městě Tenochtitlán (podle dopisů Temixtitán). A právě mezi Cortésem a Montezumou je veden taktický boj, který byl později velmi důležitý pro výsledek, který dnes již známe.

Montezuma je popisován jako tyran, který používá zajatce pro obětování bohům. Podle Španělů byl také vládcem, který utlačoval okolní kmeny. To se stalo záminkou Španělů pro boj. Svoje počínání ospravedlňovali tím, že pomáhají ostatním kmenům zbavit se nadvlády a napadání ze strany Aztéků. Proto měli také dobyvatelé potěšení z toho, když se doslechli, že kmen Tascalteců je s Aztéky znepřátelený. Svitla jim totiž naděje na potencionálního spojence.

Co se bojů týče, jsou v dopisech popisovány na mnoha stránkách. Při těchto popisech je zřejmé, že dobyvatelé nepovažují indiány za sobě rovné. Oceňují sice urputnost jejich boje, ale i přesto se považují za mocnější.

„[...] y en las vueltas les hicimos algún daño en que mataríamos cincuenta o sesenta de ellos, sin que daño alguno recibiésemos, puesto que peleaban con mucho desnudo y ánimo.“¹⁹

Při četbě Cortésových dopisů nemáme pocit, že by psal o lidech, kteří se výrazně odlišují od těch, kteří žijí v Evropě. Z literatury cítíme jakousi nerovnost, ať už

¹⁹ CORTÉS, Hernán. *Cartas de relación: Tomo I*. Madrid: Espasa- Calpe, 1940, s. 48

jde o schopnosti v boji nebo o míru vzdělanosti (jak ji chápeme dnes), ale je patrné, že jsou indiáni považováni za lidské bytosti s odlišným způsobem života. Aztécká společnost měla svůj řád a zákony, jako evropské země. Jedná se i lidi, kteří jsou stejně jako Španělé schopni lstí a taktizování. Nemáme tedy pocit, že by indiány Cortés popisoval jako podřadnou lidskou rasu. Naopak, v některých kontextech se zdá, že je respektuje.

V jiných kontextech můžeme vycítit, že má z indiánů strach. Především z neznámého prostředí, z počtu indiánů a také z jejich nevyzpytatelnosti.

„E después de sabida la victoria que Dios nos había querido dar y cómo dejaba aquellos pueblos de paz, hobieron mucho placer, porque certifico a vuestra majestad que no había tal de nosotros que no tuviese mucho temor por nos ver tan dentro en la tierra y entre tanta gente, y tan sin esperanza de socorro de ninguna parte.“²⁰

Jak jsem již psala v předešlých řádcích, z *Dopisů* cítíme nadřazenost evropských dobyvatelů. To však nebrání Cortésovi, aby vyprávěl o indiánech se sympatiemi, které k nim chová. V mnoha kontextech vyjadřuje nejen přátelství, ale i úctu a soucit s domorodými obyvateli a ospravedlňuje souboje a ničení celé civilizace jako by sám pro sebe. V jednom z těchto kontextů se dozvídáme, že chtěl, aby se indiáni vzdali, což zdůvodňuje:

„[...] acordé de los dejar de combatir por algún día y movelles algún partido por donde no pereciese tanta multitud de gente; que cierto me ponía en mucha lástima y dolor en daño que en ellos se hacía, y continuamente les hacía acometer con la paz; y ellos decían que en ninguna manera se habían de dar y que uno solo que quedase había de morir peleando, y que de todo lo que tenían no habíamos de haber ninguna cosa, y que lo habían de quemar y echar al agua, donde nunca pareciese; y yo, por no dar mal por mal, disimulaba en no los dar combate.“²¹

Dalším důkazem, že Cortésovi na indiánech svým způsobem záleželo, je po zbudování španělské osady na území Latinské Ameriky jejím správcům uložil, *aby se starali, o zájmy Vašeho Veličenstva a o dobré zacházení s domorodci*.²²

²⁰ CORTÉS, Hernán. *Cartas de relación: Tomo I*. Madrid: Espasa- Calpe, 1940, s. 53

²¹ CORTÉS, Hernán. *Cartas de relación: Tomo II*. Madrid: Espasa- Calpe, 1940, s. 37

²² CORTÉS, Hernán. *Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu*. Překlad Oldřich Kašpar, Eva Mánková. Praha: Argo, 2000, s. 159

Proto nemůžeme tvrdit, že by byl Hernán Cortés pouze chladnokrevný dobyvatel, pod jehož vedením byla zničena celá aztécká civilizace. Z historického pohledu byla jeho situace velice složitá, kdy se nacházel ve službách nejen krále, ale i Boha. A v 16. století a v tehdejší pojetí víry a oddanosti by pro něj bylo pravděpodobně větším proviněním zradit krále a svou víru, než zabít domorodce, kteří se dobrovolně nechtějí podrobit.

Hernán Cortés je tedy velice zajímavá postava historie a až po podrobnějším studování jeho textů a samotné osoby zjistíme, že se jedná o osobnost rozličných vlastností

5. Bernal Díaz del Castillo

O Bernalovi Díazovi del Castillo toho příliš nevíme. Záhadou zůstává tedy i jeho datum narození. Existuje mnoho teorií, které se příliš neshodují, ale většina těchto spekulací zasazuje rok jeho narození mezi léta 1492 – 1497. Díaz del Castillo se účastnil několika výprav do latinské Ameriky, přičemž pro jeho život nejdůležitější byla zřejmě ta, kterou vedl Hernán Cortés. Neznámé je pro nás i období, kdy se zabýval vytvořením svého díla *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España* (*Pravdivá historie dobývání Mexika*). Jisté však je, že na tomto díle pracoval velice dlouho a to přibližně mezi léty 1554 a 1580. Bernal Díaz del Castillo byl rozhořčen pracemi autorů, kteří psali o Latinské Americe, aniž by na její půdu někdy vstoupili. Zvláště autor polemizuje s Franciscem Lópezem de Gómarou. Nelíbilo se mu totiž, jak vyzdvihuje postavu Cortése. Proto sám Díaz del Castillo často vypráví v množném čísle. Nicméně, jak píše Josef Polišenský v úvodu k Díazově knize, který pojmenoval *Pravdivá historie a historická pravda*, postoje obou autorů mají k objektivitě daleko.²³

V díle je na první pohled viditelné, odkud Bernal Díaz del Castillo pochází a kdo má ve vyprávění převahu. Opěvuje španělskou zdatnost v boji a vypráví o tom, jak se jejich sláva rychle roznesla po celém okolí. Pozice Španělů v Mexiku je líčena i po dobytí Tenochtitlánu, kdy se španělští bojovníci ihned ujímají moci. Motivaci k sebevědomému chování přibližuje Irving A. Leonard v článku, který se věnuje právě *Pravdivé historii*.

„Láska ke slávě, velebení křesťanství, věrnost králi, úcta k pojetí říše a dokonce i rytířská statečnost jsou rozpoznatelné v Bernal Díazově živém vyprávění.“²⁴

Podle mého názoru, nejvýraznější známkou španělské nadvlády je vyprávění o tom, jak se samotný vládce aztécké říše podrobuje španělskému králi a zavazuje se k poslušnosti. Autor čtenáře ujišťuje, že tak Montezuma učinil kvůli velkému věhlasu španělského krále a nezanechává pochybnost o tom, že by Montezuma vykonal tento čin v důsledku obav ze Španělů. Ovšem ne ve všech kontextech se

²³ Tato pasáž vychází z: POLIŠENSKÝ, Josef. *Pravdivá historie a historická pravda* in DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Pravdivá historie dobývání Mexika*. Praha: Odeon, 1980, s. 8-16

²⁴ IRVING, A. Leonard. *Review of Historia verdadera de la conquista de la Nueva Espana*. *The Hispanic American Historical Review*, Vol. 44, No. 1, 1964, s. 88-89

autor vyjadřuje takto. Přiznává indiánům kvality týkající se boje a hodnotí je jako rovnocenného soupeře.

„Pues quizá aprovechaban mucho nuestros tiros y escopetas, ni balalastas ni lanzas, ni estocadas que les dábamos, ni nuestro buen pelear; que, aunque les matábamos y heríamos muchos dellos, por las puntas de las picas y lanzas se nos metían; con todo esto, cerraban sus escuadrones y no perdían punto de su buen pelear, ni les podíamos apartar de nosotros.“²⁵

Také je patrné, že jak indiáni, tak Španělé, byli schopni taktizovat a tím se síly na obou stranách vyrovnávaly. Autor také do jisté míry oceňuje vychytralost indiánů, kteří Španělům při dobývání kladli pasti. V díle *Verdadera historia de la conquista de la Nueva España* se objevuje několik dalších kontextů, kdy autor s indiány sympatizuje. Velice se mu zalíbily indiánky, zvláště doña Marina (jak ji pokřtili Španělé), která je doprovázela na celé jejich cestě a o které říká, že byla *věru vynikající*.²⁶ Dobytelé si na domorodém obyvatelstvu cenili také lehkosti, s jakou některé kmeny přijaly španělskou nadvládu, prokazovaly jim úctu a přinášely dary. Náklonnost cítili Španělé i k samotnému vládci Montezumovi (alespoň podle toho, co tvrdí Bernal Díaz del Castillo). Od doby, kdy se o mocném vládci dozvěděli, byli zvědaví a chtěli se s ním setkat. Zdá se, že i sám autor je aztéckým panovníkem fascinován, protože věnuje několik stránek, kde se věnuje popisu jeho vzhledu a zvyků. Španělé údajně považovali Montezumu za přítele. Díaz del Castillo vypráví také o jeho smrti, kterou přičítá domorodcům a tím zbavuje španělské bojovníky veškeré viny. Po jeho smrti dokonce samotný Cortés plakal. Moctezuma si od Díaze vysloužil i pochvalná slova, která zní:

„Y decían que había diez y siete años que reinaba, y que fue el mejor rey que en México había habido, y que por su persona había vencido tres desafíos que tuvo sobre las tierras que sojuzgó.“²⁷

Tuto chválu a smutek však mírně popírá zacházení Španělů s vládcem. Nejen že ho v rámci bojových taktik zajali, ale dokonce mu vyhrožovali smrtí. Ovšem v díle je mnohokrát zdůrazňován fakt, že se Španělé chtěli za každou cenu vyhnout

²⁵ DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Madrid: Alianza Editorial, 1989, s. 371

²⁶ DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Pravdivá historie dobývání Mexika I*. Praha: Odeon, 1980, s. 105

²⁷ DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Madrid: Alianza Editorial, 1989, s. 377

ozbrojenému konfliktu a nechtěli na domorodce útočit. Několikrát upozorňuje čtenáře, že vždy chtěli jednat s indiány v míru a tímto částečně ospravedlňuje počínání španělských bojovníků na území Mexika.

Ačkoliv se zdá, že autor s indiány sympatizuje při popisech různých řemesel a obchodníků, na závěr knihy si neodpustí několik komentářů o obětech a různých nepřijatelných indiánských zvycích. Velkou pozornost věnuje náboženským rituálům a obětem při nich používaných. Těchto zvyklostí si všímá hned v úvodu knihy, kdy říká:

„[...] y allí estaban sacrificados de aquella noche cinco indios, y estaban abiertos por los pechos y cortados los brazos y los muslos, y las paredes llenas de sangre.“²⁸

Zajímavé je, že v samotném textu těmto faktům Bernal Díaz del Castillo nevěnuje příliš pozornosti a zdá se, že pouze vypráví, co viděl bez větších emocí. Ty si nechává až na samotný konec díla, kde kritizuje a komentuje všechny ohavnosti, kterých se indiáni dopouští. Nejsou to pouze obětní rituály, které Díaz del Castillo odsuzuje. Nepřípustné mu připadá také kanibalství, sodomie a další výstřednosti, které podle jeho slov nelze ani vypovědět. Domorodci jsou v některých kontextech vyobrazeni jako kruté bytosti, ale ani Španělé tomuto pohledu neunikají.

„Y por sentencia que dio, mandó ahorcar al Pedro Escudero y a Juan Cermeño, y a cortar los pies al piloto Gonzalo de Umbría y azotar a los marineros Peñates, a cada doscientos azotes; y al padre Juan Díaz si no fuera de misa también lo castigara, mas metióle harto temor.“²⁹

Velkou roli v dobývání hrálo samozřejmě náboženství, kterému se ani Bernal Díaz nevyhýbá. Jak Španělé postupovali dále územím, šířili křesťanství a snažili se přesvědčit indiány, aby se přestali klanět svým modlům a přistoupili na jejich víru. U některých kmenů se jim to dařilo bez větších problémů. Ovšem při dobývání Tenochtitlánu Bernal Díaz zdůrazňuje, že obě strany bojovali za své vlastní náboženství. Autor nás upozorňuje na fakt, že domorodci byli velmi pověřčiví a tudíž věřili údajným znamením, které dostávali od svých božstev. V závěru díla ale Bernal Díaz hrdě prohlašuje, že nakonec dosáhli toho, aby se indiáni vzdali

²⁸ DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Madrid: Alianza Editorial, 1989, s. 34

²⁹ DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Madrid: Alianza Editorial, 1989, s. 146

modloslužebnictví, všech neřestí a všichni byli pokřtěni. Nakonec autor s potěšením vypráví, jak indiáni přijali křesťanství za své a naučili se různým řemeslům, která jsou obvyklá ve Španělsku.

Vedle náboženství je zde ještě další důležitá složka dobývání, kterou je bohatství. I Bernal Díaz se tomuto tématu věnuje. Podle mínění španělských dobyvatelů byli Aztékové bohatou civilizací a Španělé si od dobytí této říše slibovali nejen poslušnost obyvatel, ale především získání zlata a jiných drahých kovů. Bernal Díaz de Castillo ale ve své knize zmiňuje možnou otázku některých čtenářů, které by mohlo zajímat, proč dobyvatelé ve městě nezůstali a odpovídá na ni takto:

„Y también como veíamos que en todos los pueblos de la redonda de México no tenían minas de oro ni algodón ni cacao, sino mucho maíz y magüeyales, de donde sacaban el vino, y a esta causa la teníamos por tierra pobre, y nos fuimos a otras provincias a poblar, y en todas fuimos muy engañados.“³⁰

³⁰ DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Madrid: Alianza Editorial, 1989, s. 567-568

6. Francisco López de Gómara

Francisco López de Gómara se narodil 2. února 1511 nedaleko Sorie. Pravděpodobně studoval na univerzitě v Alcalá de Henares, kde se stal knězem. Víme, že od roku 1531 pobýval v Římě, ale neznámé zůstávají důvody jeho pobytu v Itálii. Jedním z možných důvodů by mohla být služba některému ze španělských zástupců na papežském dvoře. Roku 1541 potkal Hernána Cortése a stal se jeho zpovědníkem. Ve službách Cortése začal psát svou nejvýznamnější práci *Historia general de las Indias y Conquista de México*, která měla v době svého vydání velký úspěch. Ovšem roku 1553 Filip II. na popud Bartolomého de las Casas tisk a prodej této knihy zakázal. Las Casas nebyl sám, komu se kniha nelíbila. Například Inca Garsilaso de la Vega označuje dílo za lživé a táže se, proč ho autor napsal zrovna takto. O to více je pro čtenáře tato kniha zajímavá.³¹

Kniha López de Gómary obsahuje široké historické období a mnoho událostí, ať už se jedná o objevení nové země Kryštofem Kolumbem, dobytí Peru nebo Yucatánu. Tyto události popisuje subjektivně, a protože se jedná o velké množství informací, jednotlivé události popisuje poměrně stručně. O tom, že dílo pojímá široké spektrum témat, svědčí i fakt, že Francisco López de Gómara věnuje první část knihy úvahám o koncepci světa.

Francisco López de Gómara zaujímá k indiánům a jejich světu poměrně nepřátelský postoj. Dal by se charakterizovat názvem jedné z kapitol v knize *Historia general de las Indias*, který zní *La hambre, dolencias, guerra y victoria que tuvieron los españoles por defender sus personas y pueblos*. Zde popisuje potíže, které měli Španělé při pobytu na území Latinské Ameriky a zároveň ukazuje, jak se Španělé dokázali s takovými nepříjemnostmi vyrovnat a převzít vládu nad tímto územím do vlastních rukou. Tímto nastiňuje svůj vlastní postoj k celé problematice původních obyvatel a dává jasně najevo, komu je zde nakloněn.

Autor informuje čtenáře o povaze a zvycích domorodců, které ho zřejmě velmi udivují, protože kapitolu ukončuje takto:

³¹ Vychází z: GURRIA LACROIX, Jorge. *Prologo y Cronología* in LÓPEZ DE GÓMARA, Francisco. *Historia general de las Indias y Vida de Hernán Cortés*. Caracas, Venezuela: Biblioteca Ayacucho, 1979, s. IX - XXXI

„Por no ser prolijo, quiero concluir este capítulo de costumbres y decir que todas sus cosas son tan diferentes de las nuestras cuanto la tierra es nueva para nosotros.“³²

Rozdílnost je podle mého názoru hlavním tématem jeho úvah. Nejen, že se jinak chovají, ale i jinak vypadají. Podrobněji rozebírá například barvu indiánů a může se zdát, že považuje tuto odlišnost za půvabnou. Pravděpodobně nám tím nechce sdělit, že by mu indiáni připadali půvabní, ale oceňuje rozhodnutí Boha vytvořit různé barvy pleti. Zajímavým rozlišením, které López de Gómara nastiňuje, je nejen různorodost lidí odlišné pleti, ale i odlišnost lidí se stejnou barvou pleti. To znamená, že autor vidí odlišnosti mezi jednotlivými indiánskými kmeny a uvědomuje si, že nejsou všichni stejní. Barva ho zaujala natolik, že se rozhodl, kromě poznámek v jiných kapitolách, věnovat tomuto tématu celou kapitolu.

Indiány představuje jako dobré lovce, popisuje způsob lovu a obdivuje velké množství zvířecích druhů, které dokážou indiáni ulovit. Do jisté míry také oceňuje jejich bojové taktiky, když se zmiňuje o pastech, které líčí na své protivníky. Důkladně se také zabývá jejich zevnějškem. Mohlo by se zdát, že se mu domorodci líbí, ale z dalších popisů vyrozumíme, že tomu tak není.

V díle převažuje kritika domorodého obyvatelstva, ať už se jedná o jejich zvyky nebo vlastnosti. Na prvním místě kritizuje jejich zvyklosti, které se týkají společného soužití. Nelíbí se mu mnohoženství, kterému se věnuje hned v několika kapitolách v knize. Mnohoženství zaznamenává u několika kmenů a velkou pozornost věnuje také indiánským ženám. V tomto případě se podivuje nad tím, že ženy obdělávají pole a vykonávají mužské práce. López de Gómara se také pozastavuje nad uzavíráním svazků mezi příbuznými, zejména mezi bratrem a sestrou.

Francisco López de Gómara v knize tvrdí, že některé kmeny byly zotročeny právě kvůli vlastnostem, které připadaly Španělům nepřipustné. Pohoršuje se zvláště nad tím, že obětují lidi a nepřipustná je pro něj homosexualita a sodomie.

³² LÓPEZ DE GÓMARA, Francisco. *Historia general de las Indias y Vida de Hernán Cortés*. Caracas, Venezuela: Biblioteca Ayacucho, 1979, s. 48

„Mas el año de 1504 se dieron por esclavos los caribes, por el pecado de sodomía y de idolatría y de comer hombres, aunque no comprendía esta licencia y mandamiento a todos los indios.“³³

To znamená, že indiáni byli pro španělské dobyvatele něčím úplně odlišným, než co bylo známé v Evropě. Například se podívovali, že indiáni chodí nazí nebo tomu, že uctívají hned několik bohů. To byl podle Lópeze de Gómary také důvod k zotročení. Domorodci věřili na zmrtvýchvstání zesnulých lidí a také věřili v nesmrtelnost duše. Francisco López de Gómara o tom nemluví přímo, ale podle mého názoru se i tímto mohli indiáni Španělům protivit, protože v křesťanství je vzkříšení přímo spojeno s postavou Ježíše Krista. Obecně Španělé nasazovali na indiánské obyvatelstvo svoje křesťanské vzorce. Například v kapitole věnované problematice svobody indiánů přirovnává jejich hříchy k Chámovi a Noemovi:

„Justo es que los hombres que nacen libres que no sean esclavos de otros hombres, especialmente saliendo de la servidumbre del diablo, por el santo bautismo, y aunque la servidumbre y el cautiverio, por la culpa y por pena es del pecado, según declaran los santos doctores Agustín y Crisóstomo, y Dios quizá permitió la servidumbre y trabajo de estas gentes de pecados para su castigo, ca menos pecó Cam contra su padre Noé que estos indios contra Dios, y fueron sus hijos y descendientes esclavos por maldición.“³⁴

Pravděpodobně největší měrou se indiáni protivili svojí nevírou v křesťanství. Alespoň Francisco López de Gómara odlišnosti indiánů oproti křesťanům nejvíce zdůrazňuje.

Svrchovanost dobyvatelů je v podání Lópeze de Gómary velmi patrná. Označuje Španěly za nadřazené a neporazitelné („españoles invencibles“), i když i domorodému obyvatelstvu některá vítězství přiznává, přičemž popisuje zvláštní zvyklosti indiánů:

„Ellos hirieron muchos españoles y mataron algunos, y tres o cuatro caballos, con cuyas cabezas hicieron alegrías, ca preciaban más degollar un animal de aquéllos,

³³ LÓPEZ DE GÓMARA, Francisco. *Historia general de las Indias y Vida de Hernán Cortés*. Caracas, Venezuela: Biblioteca Ayacucho, 1979, s. 309

³⁴ LÓPEZ DE GÓMARA, Francisco. *Historia general de las Indias y Vida de Hernán Cortés*. Caracas, Venezuela: Biblioteca Ayacucho, 1979, s. 311

que tanto los perseguía, que diez hombres, y siempre las ponían después donde las vieses cristianos, con muchas flores y ramos, en señal de victoria.“³⁵

V díle *Historia general de las Indias* je ve velké míře zdůrazňována krutost indiánů. Ať už vůči evropským dobyvatelům, zvířatům, domorodcům z jiných kmenů nebo domorodcům z vlastního kmene. V kapitole, která vypráví o dobývání města Quito, představuje tamějšího vládce Ruminaqui, který vládne jako tyran (vychází tak zřejmě z evropského pojetí tyrana). López de Gómara nás seznamuje s Ruminaquiho krutými praktikami:

„Dijo Ruminaqui a sus mujeres: ‘Alegráos, que ya vienen los cristianos, con quien os podéis holgar’. Riéronse algunas, como mujeres, no pensando quizá mal ninguno. El entonces degolló las risueñas, quemó la recámara de Atabaliba con mucha y rica ropa y desamparó la ciudad.“³⁶

V neposlední řadě Francisco López de Gómara obviňuje Nový svět a tudíž i jeho obyvatele, že jsou původci některých nemocí, kterými Španělé onemocněli. Zajímavé by mohlo být podívat se na tento aspekt z druhé strany, kdy Španělé přinesli do Ameriky epidemii neštovic, což se pro některé kmeny stalo osudným.

Vidění indiánů ze strany Francisca Lópeze de Gómary je velmi kritické a mohlo by ho charakterizovat například toto tvrzení:

„Son mentirosos, ladrones, crueles, somético, ingratos, sin honra, sin vergüenza, sin caridad ni virtud.“³⁷

Na závěr bychm mohli říct, že v knize Francisca Lópeze de Gómary *Historia general de las Indias* převažuje imperiální ideologie, která nepřipouští možnost samostatnosti nebo spolupráce s indiány a hierarchie je zde představena velice jasně.

³⁵LÓPEZ DE GÓMARA, Francisco. *Historia general de las Indias y Vida de Hernán Cortés*. Caracas, Venezuela: Biblioteca Ayacucho, 1979, s. 185

³⁶LÓPEZ DE GÓMARA, Francisco. *Historia general de las Indias y Vida de Hernán Cortés*. Caracas, Venezuela: Biblioteca Ayacucho, 1979, s. 186

³⁷LÓPEZ DE GÓMARA, Francisco. *Historia general de las Indias y Vida de Hernán Cortés*. Caracas, Venezuela: Biblioteca Ayacucho, 1979, s. 282

7. Bernardino de Sahagún

Bernardino de Sahagún se narodil kolem roku ve Španělsku a zemřel roku 1590 v Mexiku. Studoval na univerzitě v Salamance a roku 1529 odplul do Ameriky jako mladý františkán s úkolem přivést indiány na křesťanskou víru. Naučil se jazyk nahuatl, ve kterém také psal svá díla a je považován za zakladatele antropologie v Novém světě. V Mexiku také napsal dílo *Historia general de las cosas de Nueva España*.

Nejdůležitějším dílem Bernardina de Sahagún je již zmiňovaná kniha *Historia general de las cosas de Nueva España*. Dílo je rozčleněno do dvanácti knih, které se věnují širokému spektru témat. Dílo je taktéž známo pod jménem *Florentský kodex* podle místa nalezení. Původní dílo bylo napsáno ve dvou jazycích a to v jazyce nahuatl a ve španělštině. Bernardino de Sahagún záměrně nepřeložil některé části z nahuatlu do španělštiny a argumentoval tím, že jsou nepřeložitelné. Tyto mezery pak doplnil ilustracemi. Spis se věnuje indiánským zvykům, náboženství, vládě, historii, bájím, společenskému rozvrstvení a mnoha další odvětvím aztéckého světa.³⁸

Bernardino de Sahagún je někdy považován za jakéhosi antropologa, i když podle slov autora knihy o životě a díle Bernardina de Sahagún, jímž byl Miguel León-Portilla, tomu tak úplně není:

„Bylo by nesprávné, tvrdit, jak se u některých děje, že Sahagún pracoval především na základě svého zájmu (o kulturu), který bychom dnes nazvali vědeckým. Nicméně i tvrzení, že se svému dílu odevzdal, veden výlučně misionářským zánícením, by bylo pravdě vzdálené. Zdá se nezpochybnitelné, že jeho původní motivace byla náboženského charakteru.“³⁹

Nicméně je kniha bohatým zdrojem informací o světě indiánského obyvatelstva. Například popisuje události z běžného denního života jako je stravování nebo výchova dětí. Dále nastiňuje rozdělení rolí ve společnosti a jejich vlastnosti. Obyvatele rozděluje podle dobrých a špatných vlastností. Například dobrá matka

³⁸ Tato pasáž vychází z: LEÓN PORTILLA, Miguel. *Bernardino de Sahagún*. Madrid: Sociedad Estatal para la Ejecución Programas del Quinto Centenario, 1987

³⁹ LEÓN PORTILLA, Miguel. *Bernardino de Sahagún*. Madrid: Sociedad Estatal para la Ejecución Programas del Quinto Centenario, 1987, s. 84

nesmí být líná, ale naopak pečlivá a starostlivá. Aztékové měli také přesně definováno, kdo po smrti půjde do nebe a kdo naopak do pekla. Zajímavé je, že podle jejich víry se do nebe dostanou ti, kteří zabíjeli ve válkách nebo ti, kteří se zemřeli v zajetí jiných kmenů, což je v úplném rozporu s dnešním pojetím křesťanství. Sahagún vypráví také o fyzických zvláštnostech, které se u indiánů objevují, jako je například žena, která má dvě pohlaví. Taková žena je považována za ohavnou. Podrobněji se také věnuje šlechtě, ale i zlodějům a kuplířům. To znamená, že aztéckou kulturu nepředstavuje jako dokonalou, ale upozorňuje i na její neblahé aspekty.

Vzhledem k tomu, že byl Bernardino de Sahagún duchovním, tak se mnoho témat v díle věnuje náboženství. Hned v první knize oznamuje indiánům, že žijí v nevědomosti o Bohu. Také jim vyčítá projevy modloslužby, která je podle Starého Zákona zakázaná. Také je informuje o tom, že všechno špatné se jim děje z důvodu nevíry v Boha. Velice se pohoršuje nad tím, že i když indiáni o Bohu slyšeli, stále uctívali vlastní božstva. Takové indiány Bernardino de Sahagún považuje za potomky ďábla. Ačkoliv Sahagún velice podrobně popisuje aztécká božstva, způsoby jejich uctívání a dokonce překládá i modlitby, které aztékové vznášeli ke svým bohům, tvrdí o nich, že nejsou praví. Autor dokonce lituje indiánů, že tak dlouhou dobu nepoznali křesťanství a ptá se Boha, jak je možné, že dovolil, aby indiáni žili tak dlouho v nevěře.

Bernardino de Sahagún čtenářům přibližuje aztécké pojetí času, jejich kalendář a období, kdy uctívali jednotlivé bohy. Zároveň představuje metody, jakými byli tito bozi uctíváni. Jednou z metod, která nejvíce překvapí čtenáře, jsou oběti, které indiáni nabízeli svým bohům. Sahagún popisuje kruté obětní obřady a zvyky k uctění jednotlivých bohů.

„La vigilia de la fiesta, después de medio día, comenzaban muy solemne areito y velaban por toda la noche los que habían de morir en la casa que llamaban capulco. Aquí los arrancaban los cabellos de medio de la corona de la cabeza. Junto al fuego hacían esta ceremonia. Esto hacían a la media noche, cuando solían sacar sangre de las orejas para ofrecer a los dioses, lo cual siempre hacían a la media noche. Al alba de la mañana llevábanlos a donde habían de morir, que era al templo de Huitzilopuchtli. Allí los mataban los ministros del templo, de la manera que arriba

queda dicho, y a todos los desollaban. Y por esto llamaban la fiesta tlacaxipehualiztli, que quiere decir ‘desollamiento de hombres’.⁴⁰

Některé obětované později snědli, což bylo pro Španěly nepřijatelné. Ne všichni bohové vyžadovali lidské oběti, některé slavnosti k uctívání spočívaly v tanci a zpěvu. Autor o indiánech vypráví objektivně a ve většině případů se zdržuje vlastních komentářů, ovšem v případě obětních obřadů si poznámku neodpustí.

„No creo que hay corazón tan duro que oyendo una crueldad tan inhumana, y más que bestial y endiablada como la que arriba queda puesta, no se enternezca y mueva a lágrimas y horror y espanto.“⁴¹

Bernardino de Sahagún se ve svém díle věnuje i samotnému dobytí Aztécké říše. Sám říká, že chtěl o tomto tématu napsat v jazyce nahuatl ne z důvodu líčení svědectví samotných indiánů, ale především proto, aby čtenáře seznámil s pojmy, které se týkají bojů a zbraní. Odkazuje se na důvěryhodné osoby, které skutečně mluvili pravdu.

Autor píše o zvláštních jevech, které se staly před příchodem Španělů do Ameriky. Domorodé obyvatelstvo si tyto úkazy nedovedlo vysvětlit a považovalo je za znamení od bohů. Proto, když se Španělé objevili na jejich území, považovali je za bytosti, které přišly z nebe. Problematice těchto předzvěstí se zabývá i Miguel León-Portilla ve své knize *Conquista pohledem poražených*. Při zkoumání této problematiky uvádí dva zdroje, ze kterých vycházel. Jedním z nich je právě *Kodex florentinský* Bernardina de Sahagún. Druhým pramenem je kniha *Historie Tlaxcaly* Diega Muñoze Camarga.⁴²

Ve svém díle Bernardino de Sahagún odhaluje i podrobnosti z dobývání Mexika Cortésovou výpravou. Například jak se Moctezuma kvůli obavám ze španělské výpravy přestěhoval z královského sídla do obyčejného domu. Také popisuje strach indiánů ze síly dobyvatelů, kdy domorodci plakali a lamentovali. Sahagún poukazuje i na krutost Španělů, když přikázali indiánům uspořádat slavnost na

⁴⁰ SAHAGÚN, Bernardino de. *Historia general de las cosas de Nueva España*. México, D.F: Consejo Nacional para la Cultura y las Artes, 2000, s. 180

⁴¹SAHAGÚN, Bernardino de. *Historia general de las cosas de Nueva España*. México, D.F: Consejo Nacional para la Cultura y las Artes, 2000, s. 179

⁴² Vychází z: LEÓN-PORTILLA, Miguel. *Conquista pohledem poražených: vyprávění indiánů o dobytí Mexika*. Editor Miguel León-Portilla. Překlad Ludmila Holková. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013

počest boha Huitzilipuchtliho a později je při slavnosti pozabíjeli. Autor ale zdůrazňuje, že toto se přihodilo za nepřítomnosti velitele Hernána Cortése. Na Cortésovu stranu se staví vícekrát. Například když na závěr vyprávění o dobytí Aztécké říše píše, že Cortés vždy doufal, že se indiáni vzdají a nebude muset zničit celou jejich civilizaci.

Můžeme tvrdit, že Bernardino de Sahagún se snaží psát nezaujatě, i když v některých případech si své poznámky neodpustí. Obecně se ale snaží vyložit fakta podle skutečnosti.

8. Bartolomé de las Casas

Bartolomé de las Casas se narodil pravděpodobně v letech 1484 nebo 1485 a jeho dětství je spojeno se španělským městem Sevilou. Jeho život byl velice ovlivněn objevením Nového světa a zejména jeho původními obyvateli. Do Ameriky se vydal roku 1502 nejprve jako voják a kolonista. Později byl vysvěcen na kněze a takto působil i na nově objeveném kontinentu. Stal se bojovníkem za práva indiánů a dokonce žádal u krále Ferdinanda II. zpřísnění zákonů týkajících se zacházení s domorodými obyvateli. Roku 1522 vstoupil do dominikánského kláštera a začal se věnovat své literární tvorbě, konkrétně dílu *Historie Indií*. Jeho nejkritičtější dílo *Brevísima relación de la destrucción de las Indias* (*Nejstručnější zpráva o zemích indijských a jejich pustošení*) bylo zveřejněno později roku 1543. Bartolomé de las Casas zemřel roku 1566 v Madridu.⁴³

Jeho již zmiňované dílo *Nejstručnější zpráva o zemích indijských a jejich pustošení* dalo základ takzvané „černé legendě“ o Španělsku. Jsou v něm popisovány různé praktiky Španělů zacházení s indiány. Kniha pojednává spíše než o indiánech, o krutosti a špatnosti španělských dobyvatelů a těch, kteří do Ameriky po jejím objevení přijížděli. Toto dílo se zásadně liší od ostatních děl své doby. O výjimečnosti textu se zmiňuje i Juan Carlos Hernández Cuevas ve svém článku *La Brevísima Relación de la Destrucción de las Indias y la leyenda negra americana*.

„Účinnost argumentů předložených v *Nejstručnější zprávě* ukazuje unikátní bojovou strategii svého žánru.“⁴⁴

Ve svém díle totiž de las Casas zahrnuje španělské dobyvatelé Ameriky kritikou a domorodce naopak hájí všemi možnými prostředky. Indiáni byli podle Casase zneuctováni a potupováni, mučeni a zabíjeni a navíc ještě zcela bez důvodu.

⁴³ KŮRKA, Pavel. Bartolomeo de las Casas. [online]. [cit. 2014-05-09]. Dostupné z: < <http://www.getsemany.cz/node/2896> >

⁴⁴ HERNÁNDEZ CUEVAS, Juan Carlos. *La Brevísima Relación de la Destrucción de las Indias y la leyenda negra americana*. [online]. [cit. 2014-05-09]. Dostupné z: < <http://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero34/fraybar.html> >

Indiáni jsou v knize opakovaně vyzdvižováni a autor se ve většině případů přiklání na jejich stranu. Neobvyklým prvkem díla není také soucit k indiánům. Podle Casase Španělé proti nim vedou nespravedlivé války a bezdůvodně je mučí.

„[...]sólo quiero en lo de las guerras susodichas concluir con decir e afirmar que en Dios y en mi consciencia que tengo por cierto que para hacer todas las injusticias y maldades dichas, e las otras que dejo e podría decir, no dieron más causa los indios ni tuvieron más culpa que podrían dar o tener un convento de buenos e concertados religiosos para roballos e matallos y, los que de la muerte quedasen vivos, ponerlos en perpetuo captiverio e servidumbre de esclavos.“⁴⁵

Domorodé obyvatelstvo dostává v knize de las Casase podobu až téměř idylickou. Autor píše, že jsou přizpůsobiví, dobrotiví, laskaví, mírumilovní, štedří a přátelští. Tvrdí, že i když domorodci také bojují, vedou spravedlivou válku.

Naopak dobyvatelé se jeví jako vykořisťovatelé. Kritizuje je také za to, že předstírají věrnost králi, ale ve skutečnosti jsou pouze chamtiví a dbají na své vlastní blaho. Hojně se věnuje popisům všech možných krutostí, kterých se Španělé na domorodcích dopouštěli.

„Tomaban las criaturas de las tetas de las madres por las piernas, y daban de cabeza con ellas en las peñas. Otros daban con ellas en ríos por las espaldas, riendo e burlando, e cayendo en el agua decían: ‘¿bullís, cuerpo tal’. Otras criaturas metían a espada con las madres juntamente, e todos cuantos delante de sí hallaban.“⁴⁶

Nejvíce je autor podiven tím, že se dobyvatelé odvážili zabít nebo omezovat na svobodě samotné vládce jednotlivých kmenů, jako například když při dobývání Aztécké říše Španělé svázali krále Moctezumu.

Bartolomé de las Casas záměrně používá expresivní vyjádření, aby zdůraznil závažnost činů, kterých byl svědkem. V některých případech dokonce z textu cítíme i autorovo rozhořčení, kdy se jedná o události tak kruté, že „k jejich vyličení ani velmi mnoho času a k jejich vypsání ani převeliké hory papíru by nestačily, a také by mysle hrůzou kormoutily“⁴⁷. Autor se nebojí krutost Španělů

⁴⁵ CASAS, Bartolomé de las. *Brevisima relación de la destrucción de las Indias*. Madrid: Tecnos, 1992, s. 30-31

⁴⁶ CASAS, Bartolomé de las. *Brevisima relación de la destrucción de las Indias*. Madrid: Tecnos, 1992, s. 22-23

⁴⁷ CASAS, Bartolomé de las. *O zemích Indijských pustošení a vyliďňování zpráva nejstručnější*. Praha: Lidová demokracie, 1954, s. 32

zobecnit a tvrdí, že se dopouštěli tyranství a útisku na všech obyvatelích Ameriky, se kterými se setkali.

Zdůrazňuje ovšem, že všechny tyto ohavnosti se na území Latinské Ameriky objevily až po smrti královny Isabelly, kterou de las Casas obhazuje.

Bartolomé de las Casas byl (jak už bylo řečeno) kněz a jeho úkolem bylo přivést domorodce ke křesťanství. Označuje proto indiány jako nevěřící. Ale vzápětí je obhazuje a ptá se, jak by mohli indiáni věřit v Boha, když je vzdělávají sami nevzdělání Španělé a největší zla byla páchána těmi, kdo hlásají boží slávu.

Aby Casas dodal svým tvrzením věrohodnosti, vkládá kritiku i do úst jiných.

„Yo, fray Marcos de Niza, de la orden de Sant Francisco, comisario sobre los frailes de la misma orden en las provincias del Perú, que fue de los primeros religiosos que con los primeros cristianos entraron en dichas provincias, digo dando testimonio verdadero de algunas cosas que yo con mis ojos vi en aquella tierra, mayormente cerca del tractamiento y conquistas hechas a los naturales.“⁴⁸

Na závěr apeluje na čtenáře, aby se zamysleli nad všemi krutými činy, kterých se Španělé v Americe dopustili a jelikož byl text adresován především nejvyšším španělským představitelům, apeluje také na ně, aby se zasadili o změnu přístupu k domorodým obyvatelům.

⁴⁸CASAS, Bartolomé de las. *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*. Madrid: Tecnos, 1992, s. 127

9. Porovnání názorů

Přistupme nyní k porovnání názorů jednotlivých autorů. Kde se jejich názory liší a v čem se naopak shodují? Autory bychom v tomto případě mohli rozdělit do několika skupin, podle převládajících názorů v jejich dílech.

V dílech většiny autorů převažuje úcta ke španělskému králi. To je zřejmě dáno dobovým myšlením. Velmi očividná je tato úcta v dílech Kolumba a Cortése a také v díle Bernala Díaze del Castillo a Francisca Lópeze de Gómary. V těchto textech je vidět jasný záměr a neskrytý je také adresát. Od toho se později odvíjí náhled zmíněných autorů na indiánské obyvatelstvo. V případech kdy o nich hovoří pozitivně, zdá se, že většinou stojí v pozadí nějaký prospěch pro krále. Zejména u Kryštofa Kolumba je to velice evidentní.

„Ellos deven ser buenos servidores y de buen ingenio, que veo que muy presto dizen todo lo que les dezía. Y creo que ligeramente se harían cristianos, que me pareció que ninguna secta tenían.“⁴⁹

Dalším rysem v literatuře conquisty je objektivita, která se ovšem nevyskytuje ve všech zmiňovaných dílech. Objektivní přístup převažuje u Bernardina de Sahagún, který se povětšinu díla snaží podat nestranný názor. Bernardino de Sahagún se chtěl seznámit s indiánskou kulturou a poznat jazyk především proto, aby mohl šířit křesťanství. To znamená, že Sahagúnovo zkoumání mělo jistý účel. Zmiňuje se o tom i Miguel León-Portilla v knize o Sahagúnovi:

„Z toho, co bylo řečeno Bernardinem de Sahagún je zřejmé, že jednal motivován svým postavením misionáře, který musí poznat prastarou kulturu se všemi svými obřady a modlářstvím, aby je mohl vymýtit a šířit křesťanství.“⁵⁰

Vyčlenit bychom mohli i rys, kterým je obhajoba domorodců. Tento rys je zřejmý především u Bartolomého de las Casas v jeho díle *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*. Obhajoba indiánů je v tomto díle samotným důvodem k sepsání knihy. Dílo Bartolomého de las Casas se od ostatních porovnávaných textů velmi liší. Nejenže je oproti ostatním velice kritický k dobyvatelům a jak bylo již řečeno jediní obhajovaní jsou indiáni, ale jeho dílo je podáváno velice

⁴⁹ COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. Madrid : Alianza Editorial, 1982, s. 31

⁵⁰ LEÓN PORTILLA, Miguel. *Bernardino de Sahagún*. Madrid: Sociedad Estatal para la Ejecución Programas del Quinto Centenario, 1987, s. 85

subjektivně. Záměrem autora bylo zřejmě pobuřovat a také donutit vládnoucí španělskou vrstvu ke změně situace. Bartolomé de las Casas tedy kritizuje svůj vlastní národ. Jak píše Josef Polišenský v předmluvě ke knize Bernala Díaze del Castillo *Pravdivá historie dobývání Mexika*, která nese název *Pravdivá historie a historická pravda*, kde srovnává díla několika tvůrců, schopnost sebekritiky byla v tehdejší Evropě unikátní:

„Tato sebekritičnost Španělů 16. století je propastně odděluje od Francouzů, Angličanů, o dalších kolonizátorech ani nemluvě.“⁵¹

Pokud srovnáváme Casase s díly, které mají za cíl informovat krále a nějakým způsobem se mu zavděčit, můžeme i u Casase takovéto znaky najít. U Bartolomého de las Casas se nejedná o zavděčení se králi, ale naopak chce zřejmě Casas předejít přílišnému královu rozhořčení. A proto v některých případech vynechává jména dobyvatelů, i když jsou čtenářům předem známá. Například zde:

„Yéndose el capitán de los españoles al puerto de la mar a prender a otro cierto capitán que venía contra él, y dejado cierto capitán creo que con ciento pocos más hombres que guardasen al rey Montezuma [...]“⁵²

Je jasné, že se jedná o Hernána Cortése, který se vydal proti Pánfilovi de Narváez a pověřil Pedra de Alvarada, aby střežil Montezumu. Dle mého názoru Casas tato jména vynechává, aby se vyvaroval přílišné troufalosti.

Ačkoliv se dílo Bartolomého de las Casas značně liší od děl ostatních uvedených autorů, můžeme najít i některé společné rysy. Jak už bylo řečeno, Casas hojně kritizuje způsoby dobytí Nového světa. Není ale sám, kdo si všímá krutosti Španělů. Bernal Díaz del Castillo také popisuje kruté metody, jakými byli Španělé trestáni. Nejedná se sice o činy páchané na indiánech, ale přesto zde můžeme vidět určitou paralelu s Casasem. Můžeme si všimnout, jak španělské autority v Americe vyžadovali poslušnost jak od indiánů, tak od Španělů.

Podle mého názoru můžeme porovnat podobný Kolumbův a Casasův náhled na indiány. Casas zdůrazňuje mírumilovnost všech obyvatel a stejně na domorodce nahlíží také Kolumbus.

⁵¹ POLIŠENSKÝ, Josef. *Pravdivá historie a historická pravda* in DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Pravdivá historie dobývání Mexika*. Praha: Odeon, 1980, s. 14

⁵²CASAS, Bartolomé de las. *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*. Madrid: Tecnos, 1992, s. 57

„No tienen otras armas salvo de las cañas cuando están con la simiente, a la cual ponen al cabo un palillo, e no osan usar de aquellas [...]“⁵³

„[...] e nunca los indios salieron de guerra sino de paz mientras no les dieron ocasión con los malos tractamientos e crueldades, antes los rescebían con toda benivolencia y honor en los pueblos a los españoles y dándoles comidas e cuantos esclavos y esclavas pedían para servicio.“⁵⁴

V obou případech autoři chtějí vylíčit mírumilovnost a přátelský přístup indiánů, pouze u Casase je tato mírumilovnost postavena do kontrastu s počínáním Španělů.

Mírumilovnost indiánů naopak popírá Bernal Díaz del Castillo, který zmiňuje indiánskou bojovnost:

„Pues de aquellas grandes matanzas que dice que hacíamos, siendo nosotros obra de cuatrocientos soldados los que andábamosen la guerra, que harto teníamos de defendernos que no nos matasen o llevasen de vencida.“⁵⁵

V citované kapitole se také odkazuje na dílo Francisca Lópeze de Gómara a kritizuje jeho nepřesnosti. Činí tak ještě v mnoha dalších případech, kdy sám srovnává informace uvedené v jeho díle s informacemi Gómarovými.

Zajímavé je i rozdílné pojetí otroctví. Například Francisco López de Gómara píše o zotročování jako o nutnosti, z důvodu sodomie, modlářství a také proto, že jedli lidské maso. Gómara tedy naznačuje, že z těchto důvodů indiáni nemají právo na svobodu. Naopak Bartolomé de las Casas zotročování kritizuje, protože se domnívá, že indiáni právo na svobodu mají.

Podobný přístup nutnosti boje jako Gómara zaujímá i Cortés, který se domnívá, že je třeba v Novém světě bojovat za křesťanskou víru a také vybojovat území pro španělského krále. Naopak Bartolomé de las Casas považuje tyto boje za zbytečné a kruté. Tímto srovnáním se zabývá také Jorge Camacho v článku *La culpa y la ley: Hernán Cortés y Bartolomé de las Casas en sus crónicas de la Conquista*:

⁵³ COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. 2. ed. ampliada en Alianza universidad. Madrid: Alianza Editorial, 1992, s. 141-142

⁵⁴ CASAS, Bartolomé de las. *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*. Madrid: Tecnos, 1992, s. 127

⁵⁵ DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Madrid: Alianza Editorial, 1989, s. 43

„Cortés se na druhé straně snaží indiány zastrašit zmrzačováním, když značí a zapisuje sílu své moci na jejich tělech. Jeho úkolem je bránit obklíčený tábor. Nicméně podle las Casase bylo takovéto násilí neopodstatněné a španělské vojáky bavilo.“⁵⁶

Je zřejmé, že smýšlení o indiánech nebylo vždy stejné a postupně se měnilo. Proč tomu tak bylo, vysvětluje Fernando Murillo Rubiera ve své knize *América y la dignidad del hombre* a předkládá dva základní faktory, které změně myšlení napomohly:

„Na jedné straně skutečné poznání, osvobozené od představ o podmínkách těchto lidí a poznání příčin, které měli za následek jejich reakce. Na druhé straně potvrzení, že obyvatelé, které postupně poznávali, nebyli všichni stejní.“⁵⁷

Murillo Rubiera také uvažuje rozdělení nahlížení na indiány Nového světa do tří skupin. Do první skupiny zařazuje rané texty, které byly napsány v období pěti let po objevení kontinentu. Řadí sem například Kryštofa Kolumba. Jedná se o prvotní názory na neznámé obyvatele nově objeveného světa, které jsou spojené se zveličováním a deformováním reality.

Do druhé skupiny řadí pouze jednoho autora a tím je Pedro Mártir de Anglería, kterého je třeba oddělit od ostatních autorů, kteří píšou o domorodcích. Označuje ho za typickou postavu kulturní revoluce, která byla podnícena objevením nových světů.

V poslední skupině vedle sebe staví různá svědectví, která označují indiány buď za osoby schopné vlastního uvažování a tudíž vhodné pro přijetí křesťanství, a nebo naopak za bytosti podřízené, které mají pouze sloužit a být otroky. Zde staví do kontrastu Bartolomého de las Casas a Gonzala Fernándeze de Oviedo.

Podle mého názoru se autoři Hernán Cortés, Bernal Díaz del Castillo, Francisco López de Gómara a Bernardino de Sahagún pohybují na rozhraní dvou pohledů ve třetí skupině definované Fernandem Murillem Rubierou. Ovšem žádný z nich nemá taky vyhraněný názor jako Bartolomé de las Casas.

⁵⁶ CAMACHO, Jorge. *La culpa y la ley: Hernán cortés y Bartolomé de las Casas en sus crónicas de la Conquista*. *South Atlantic Review*, 2009, vol. 74, No. 4, s. 65

⁵⁷ MURILLO RUBIERA, Fernando. *América y la dignidad del hombre*. Madrid: Editorial MAPFRE, 1992, s. 44

Rubierův názor o deformaci reality sdílí také Beatriz Pastor, který ve své knize *Discurso narrativo de la conquista de América* uvádí, že conquista je neodmyslitelně spjata a tématem mýtu.

„Územní expanze španělského impéria a průzkum amerického kontinentu se realizoval a rozvíjel ve znamení mýtu.“⁵⁸

Je proto velmi těžké určit, zda jsou informace pravdivé či nikoliv. Ať už je tomu jakkoliv, vidíme, že i přes některé zažité vzorce se názory mohou lišit a jsou pro nás velice cenné.

⁵⁸ PASTOR, Beatriz. *Discurso narrativo de la conquista de América*. Ciudad de la Habana: Casa de las Américas, 1983, s. 237

10. Závěr

V závěru práce se pokusím shrnout názory, které u jednotlivých autorů převažují.

Kryštof Kolumbus se snaží vyličit domorodé obyvatelstvo jako mírumilovné, přátelské a ochotné bytosti. Z jeho pojetí nám ovšem není jasné, co si o nich doopravdy myslel. V jeho textech se totiž objevuje jak pozitivní vidění domorodců, tak jasná hierarchie, kde jediní nadřazení jsou Španělé.

Přístup Hernána Cortése se v bodě nadřazenosti Španělů s Kolumbem shoduje. Je patrné, že dobytí aztécké civilizace vidí jako nutnost, avšak z jeho dopisů cítíme i jistou lítost, kterou projevuje nad násilným zničením civilizace.

U Bernala Díaze del Castillo převažuje téma nadřazenosti dobyvatelů a hrdosti nad dosaženými úspěchy, ač přiznává indiánům některé kvality, například v boji.

V díle *Historia general de las Indias* Francisca Lópeze de Gómary jsou zdůrazňovány především zvyky, rituály a chování, které bylo pro španělské dobyvatele nepřípustné. Tím také ospravedlňuje zabírání území a svrchované postavení Španělů.

Bernardino de Sahagún se od předešlých autorů značně liší. Především svým přesvědčením, že aby mohli být indiáni přivedeni na křesťanskou víru, je nejprve nutné důkladně poznat jejich kulturu a zvyky. Proto je jeho dílo velice obsáhlým popisem aztéckého světa. Ačkoliv se může zdát, že Sahagún přijímal aztéckou kulturu takovou, jaká je, jeho primární záměr byl vymýtit některé zvyky a rituály a obrátit domorodce na křesťanskou víru.

Netradiční pohled zaujímá Bartolomé de las Casas, který se stal obhájcem domorodců a naopak kritikem španělských dobyvatelů a způsobů k dosažení cílů v Novém světě. Kritizuje svůj vlastní národ, což ho odlišuje od zbytku Evropy 16. století. Svým přístupem usiloval o změnu situace na novém kontinentu a také o lidštější přístup k indiánům.

Přístupy se velmi liší, což může být dáno mnoha faktory, jako například oddanost králi, touha po vlastním prospěchu nebo nutnost bránit slabší před krutostí.

Názory autorů tedy nejsou ani zdaleka jednotné a je velmi zajímavé nahlížet na rozdílné pohledy každého z nich. Ať už s nimi souhlasíme nebo ne, všechny výpovědi nám přinesli informace o nových skutečnostech a je pouze na nás, ke kterým se přikloníme.

11. Resumé

Nejprve nás práce velice stručně seznámí s historií civilizací žijících v předkolumbovské době na území dnešní latinské Ameriky. V zápětí se práce věnuje historickému kontextu doby, ve které se budeme pohybovat, což je 15. a 16. století. Dalších šest kapitol se soustředí na šest autorů literatury conquisty, ve které se zaměřuje především na náhled, jaký měli tito autoři na domorodé obyvatelstvo dobývaného území. Autoři, kterými se práce zabývá, jsou Kryštof Kolumbus, jako vůbec první informátor o Novém světě, Hernán Cortés, slavný dobyvatel Aztécké říše, Bernal Díaz del Castillo, voják, který se účastnil výpravy do Latinské Ameriky pod vedením Hernána Cortése, Francisco López de Gómara, Cortésův zповědník, který se za oceán nikdy nedostal, Bernardino de Sahagún, který je také někdy nazýván prvním antropologem a Bartolomé de las Casas, který si svým obhájcovským přístupem vysloužil označení „apoštol indiánů“. Následující kapitola se věnuje názorům všech těchto autorů, jejich odlišnostmi a naopak také společnými rysy.

Výrazným rysem, zvláště v první etapě dobývání, je mírumilovnost indiánů, jejich přátelská povaha, až naivita. Jsou označováni za primitivní kmeny, které jsou ale o to více vhodné pro přijetí křesťanství. Tento přístup převažuje u Kryštofa Kolumba. O tom, do jaké míry se jedná o objektivní názor, můžeme pouze spekulovat.

Od ostatních se velmi liší pohled Bartolomého de las Casas, který hájí indiány a naopak kritizuje způsoby dobývání. Kritizuje tedy svůj vlastní národ, což bylo v 16. století ojedinělé.

Ostatní autoři víc či méně naznačují nadřazenou pozici dobyvatelů a také hojně kritizují rituály domorodých kmenů. Nejvíce jsou kritice vystaveny náboženské obětní obřady, modlářství a pro Španěly zvláštní sexuální praktiky. Tato díla však nejsou k indiánům čistě kritická. Můžeme zde najít i pochvalná slova, někdy dokonce i obdiv, ať už se jedná o bojové schopnosti, pohostinnost nebo o rozličnost řemesel.

Je pochopitelné, že pohled každého autora je odlišný, ať už je to dáno společenským postavením, časovým odstupem, se kterým své dílo vytváří a nebo

motivací k samotnému napsání díla. Nicméně i přesto je možné texty srovnávat a nalézt společné rysy.

12. Resumen

En primer lugar, el trabajo nos presenta muy brevemente la historia de las civilizaciones que en la época precolombina vivían en la zona que hoy conocemos como América Latina. A continuación, la tesis se dedica al contexto histórico de la época sobre la que hablaremos que es el siglo XV y XVI. Los siguientes seis capítulos se centran en seis autores de la literatura de la conquista y se especializan sobre todo a la opinión de estos autores a los indígenas de la zona conquistada. Los autores sobre los que trata este trabajo son Cristóbal Colón, quien fue el primer informante del Nuevo Mundo, Hernán Cortés, el famoso conquistador del Imperio Azteca, Bernal Díaz del Castillo, un soldado que participó en la expedición a América latina bajo la dirección de Hernán Cortés, Francisco López de Gómara, confesor de Cortés que nunca estuvo en el Nuevo Mundo, Bernardino de Sahagún, a quien a veces le llaman el primer antropólogo y Bartolomé de las Casas quien gracias a su actitud obtuvo el título “apóstol de los indios“. El capítulo siguiente está dedicado a las opiniones de los autores, las diferencias y por contrario los rasgos comunes que se pueden encontrar.

Una característica distintiva especialmente en la primera fase de la conquista es el pacifismo de los indios, su carácter amistoso hasta ingenuidad. Están denominados como las tribus primitivas pero que son aún más adecuados para ser convertidos al cristianismo. Este enfoque prevalece en la obra de Colón. Hasta qué punto se trata de una opinión objetiva sólo podemos especular.

Bartolomé de las Casas se diferencia de los demás autores quien defiende a los indios y al contrario critica los métodos de la conquista. Por lo tanto, critica a su propia nación lo que era único en el siglo XVI.

Los otros autores más o menos indican la posición de superioridad de los conquistadores y también critican mucho los rituales de las tribus. Lo que más está expuesto a la crítica son los rituales religiosos de sacrificio, la idolatría y las prácticas sexuales que a los españoles les parecen raras. Estas obras no son puramente crítica de los indios. También podemos encontrar palabras de elogio, a

veces incluso admiración, sea en el sentido de la lucha, hospitalidad o la diversidad de la artesanía.

Es comprensible que la opinión de cada autor es diferente ya que se debe a la condición social, el retraso de tiempo con el que han creado su trabajo o a la motivación para escribir la obra. Sin embargo, es posible comparar los textos y encontrar puntos en común.

13. Seznam použité literatury

Primární literatura

CASAS, Bartolomé de las. *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*. Madrid: Tecnos, 1992

CASAS, Bartolomé de las. *O zemích Indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*. Překlad František Gel. Praha: Lidová demokracie, 1954

COLÓN, Cristóbal. *Textos y documentos completos*. Madrid: Alianza Editorial, 1992

CORTÉS, Hernán. *Cartas de relación*. Madrid: Espasa- Calpe, 1940

CORTÉS, Hernán. *Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu*. Překlad Oldřich Kašpar, Eva Mánková. Praha: Argo, 2000

DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Madrid: Alianza Editorial, 1989

DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Pravdivá historie dobývání Mexika*. Překlad Luděk Kult. Praha: Odeon, 1980

KOLUMBUS, Kryštof. *Cesty Kryštofa Kolumba*. Překlad Oldřich a Jiřina Běličovi. Praha: Orbis, 1958

LÓPEZ DE GÓMARA, Francisco. *Historia general de las Indias y Vida de Hernán Cortés*. Caracas, Venezuela: Biblioteca Ayacucho, 1979

SAHAGÚN, Bernardino de. *Historia general de las cosas de Nueva España*. México, D.F: Consejo Nacional para la Cultura y las Artes, 2000

Sekundární literatura

CAMACHO, Jorge. *La culpa y la ley: Hernán cortés y Bartolomé de las Casas en sus crónicas de la Conquista*. *South Atlantic Review*, 2009, vol. 74, No. 4, s. 55-66

ELLIOTT, John H. *España y su mundo, 1500-1700*. Překlad Ángel Rivero Rodríguez a Xavier Gil Pujol, Madrid: Taurus, 2007

GURRIA LACROIX, Jorge. *Prologo y Cronología* in LÓPEZ DE GÓMARA, Francisco. *Historia general de las Indias y Vida de Hernán Cortés*. Caracas, Venezuela: Biblioteca Ayacucho, 1979

IRVING, A. Leonard. *Review of Historia verdadera de la conquista de la Nueva Espana*. *The Hispanic American Historical Review*, Vol. 44, No. 1, 1964, s. 88-89

KAŠPAR, Oldřich. *Hernán Cortés a dobytí Tenochtitlánu* in CORTÉS, Hernán. *Dopisy: druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu*. Překlad Oldřich Kašpar, Eva Máňková. Praha: Argo, 2000

KUNC, Jiří a BARTEČEK, Ivo. *Dobytí a osvobození Latinské Ameriky*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008

LEÓN-PORTILLA, Miguel. *Conquista pohledem poražených: vyprávění indiánů o dobytí Mexika*. Editor Miguel León-Portilla. Překlad Ludmila Holková. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013

LEÓN PORTILLA, Miguel. *Bernardino de Sahagún*. Madrid: Sociedad Estatal para la Ejecución Programas del Quinto Centenario, 1987

MAGIDOVÍČ, Iosif Petrovič. *Kolumbus a jeho objevy* in KOLUMBUS, Kryštof. *Cesty Kryštofa Kolumba*. Překlad. Jiří Damborský. Praha: Orbis, 1958

MEDINA, Rubén. *Masculinidad, imperio y modernidad en Cartas de relación de Hernán Cortés*, *Hispanic Review*, 2004, Vol. 72, No. 4, s. 469-489

PASTOR, Beatriz. *Discurso narrativo de la conquista de América*. Ciudad de la Habana: Casa de las Américas, 1983

POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1979

POLIŠENSKÝ, Josef. *Pravdivá historie a historická pravda* in DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Pravdivá historie dobývání Mexika*. Praha: Odeon, 1980

RAMOS GÓMEZ, Luis Javier. *Cristóbal Colón y los indios taínos (de octubre de 1492 a diciembre de 1494)*. Valladolid: Seminario Americanista de la Universidad de Valladolid, 1993

SVET, J. M. *Komentáře k „Listu Santangelovi a Sánchezovi in KOLUMBUS, Kryštof. Cesty Kryštofa Kolumba*. Překlad Jiří Damborský. Praha: Orbis, 1958

Elektronické dokumenty

HERNÁNDEZ CUEVAS, Juan Carlos. *La Brevisima Relación de la Destrucción de las Indias y la leyenda negra americana*. [online]. [cit. 2014-05-09]. Dostupné z:

<<http://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero34/fraybar.html>>

KŮRKA, Pavel. Bartolomeo de las Casas. [online]. [cit. 2014-05-09]. Dostupné z: < <http://www.getsemany.cz/node/2896> >